

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1035/1, донетој на седници одржаној дана 21. 03. 2024. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **мрп Лазара Миковића** под насловом „**Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migranteliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)**”, урађену под менторским руковођењем др **Анете (Annette) Ђуровић**, редовног професора Филолошког факултета за ужу научну област Германистика, предмет Немачки језик.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Александра Лазич Гавриловић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Германистика

Датум избора у звање: 12. 7. 2022. године

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Власта Кучиш

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Транслатологија

Датум избора у звање: 22. 6. 2021. године

Установа на којој је запослен: Универзитет у Марибору – Филозофски факултет

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: др Петра Жагар Шоштарић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Хуманистичке науке, поље Филологија, грана Германистика

Датум избора у звање: 16. 7. 2021. године

Установа на којој је запослен: Универзитет у Риједи – Филозофски факултет

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Лазар (Милојко) Миковић
Датум и место рођења:	2. 11. 1991. године, Чачак
Наслов мастер рада:	Inter-, Multi- und Transkulturalität in der Übersetzungswissenschaft
Датум одбране мастер рада:	29.1.2016. године
Установа где је одбрањен мастер рад:	Универзитет у Београду - Филолошки факултет
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Германистика

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

- Miković, L. (2019). *Geschichte der Migration aus dem ehemaligen Jugoslawien mit dem Blick auf das Schreiben in der Fremdsprache*. Nowotscherkassk: Новочеркасский инженерно-мелиоративный институт им. А.К. Кортунова ФГБОУ ВО Донской ГАУ.
- Miković, L. (2023). Franz Kafka in Sight of Popculture. In: *Folia linguistica et litteraria*. Univerzitet Crne Gore Filološki fakultet Institut za jezik i književnost.
- Miković, L. (2023). Salon gospođe Talfj i njene metode posredovanja Srpske kulture u Nemačkoj. U: *Jezykoznanstwo*. Łodzi: Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migranteliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет докторске дисертације под називом *Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migranteliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)* кандидата мср Лазара Миковића изразито је сложен по својој природи и представља научно заснован покушај да се

феномен културолошког превођења јасно дефинише, као и да се установи у којој мери одређене преводилачке вештине могу допринети читаочевом бољем разумевању културолошких разлика на страном језику. Иако је културолошка компетенција преводиоца одавно препозната као значајан фактор успешног превођења, дефинисање овог феномена на теоријском плану још увек представља својеврстан изазов. Језик као комплексна појава обухвата многе компоненте које одређују његову усмену и писмену употребу. Осим, наравно лингвистичких компоненти, у вишеслојном процесу превођења неопходно је узети у обзир културолошку компоненту, чији се значај у преношењу поруче са страног језика у новије време све више истиче јер доприноси томе да превод буде не само чињенично, већ и комуникативно веран. Да би се та компонента успешно интегрисала у превод, преводилац мора бити у стању да је сагледа и да у складу са својим ванјезичким, културолошким знањем пронађе најбоље решење. У раду се превођење сагледава као комплексна активност која подразумева вишеструке компетенције, при чему се посебна пажња посвећује културолошкој компетенцији. Она се најшире схвата као скуп неопходних, међусобно повезаних културно-специфичних знања, која, уз неопходно присуство осталих вештина обухваћених транслатолошком компетенцијом, омогућавају да се добије одговарајући превод.

Деведесетих година прошлог века мигрантска књижевност доживела је огромну експанзију у земљама немачког говорног подручја, због чега се она у данашње време убраја у савремену немачку књижевност. Кандидат се у раду бави превођењем културолошких елемената мигрантске књижевности, у овом случају Станишићевог *Клопкара*, Каминеровог *Руског диска* и Шамијеве *Тајне калиграфа*, при чему је централна тема упоредна анализа и процена превода са немачког на српски језик. Ова проблематика јесте веома значајна јер се не ради само о немачком или српском језику и култури, већ о својеврсном хибридном језику са новим могућностима изражавања, где писање само по себи већ представља процес превођења. У случају превођења мигрантске књижевности ситуација је знатно сложенија него што је то случај са другим облицима превођења. Поред уобичајених преводилачких проблема и дилема, у овај облик превођења упливавају и разни други фактори, који се могу односити на временска, просторна и културолошка ограничења, али и на усклађивање превода са оригиналом или његовим деловима. Фокус истраживања у докторској дисертацији *Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migrantenliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)* је на утврђивању формалне и естетске еквивалентности, на уочавању неадекватних решења и расветљавању узрока њиховог настанка, као и на установљавању стратегија које се користе приликом књижевног превођења литерарних садржаја аутора мигрантског порекла са немачког на српски језик.

У складу са наведеним тежиштем истраживања профилисани су и циљеви предметне докторске дисертације. Примарни циљеви докторске дисертације кандидата мср Лазара Миковића су: 1. утврђивање релевантности културолошке компетенције преводиоца приликом превођења књижевних дела мигрантских аутора који пишу на нематерњем језику и 2. квалитативна процена српских превода Станишићевог *Клопкара*, Каминеровог *Руског диска* и Шамијеве *Тајне калиграфа*, с намером да се уоче неадекватна решења и појасне њихови узроци, а у жељи да се допринесе превазилажењу ове проблематике, која је посебно уочљива у области мигрантске књижевности. У том смислу, циљ овог истраживања је проучавање преводилачких поступака повезаних са преносом културолошких елемената, при чему се инсистира на приказу и анализи оних аспеката, које преводилац мора да сагледа како би се културолошки елементи адекватно пренели и интегрисали у превод. Стога се ово истраживање заснива на компаративно-дескриптивној анализи оригинала и превода, ослањајући се на примере који обухватају културолошке елементе у преводу. Анализирани примери подељени су у пет категорија: културолошке специфичности и реалије, топоними и ознаке имена, језичке специфичности, религиозни појмови као и књижевно-уметничке алузије. Ови елементи се такође односе на опште културне аспекте, који се, према правилу, не морају додатно објашњавати, као и специфичне компоненте које захтевају додатна појашњења. Ова методологија омогућава дубље разумевање начина на који преводилац преноси културне нијансе изворног текста у превод,

истовремено истражујући комплексност преноса културолошког контекста у циљаном језику. На примеру различитих превода показано је како превод и адаптација мигрантске књижевности мењају тежиште текста, премештајући га на културолошки аспект, као и које преводачке стратегије би требало користити како би се читаоцу дочарао и боље приближио непознати свет и његови обичаји.

У настојању да понуди одговоре на примарне циљеве, може се рећи да се овом докторском дисертацијом утврдило да не постоји само једна униформна преводачка стратегија за превођење свих књижевних жанрова, већ да је при одабиру приступа потребно узети у обзир врсту књижевног дела које се преводи, као и различите културолошке и социолошке елементе који су уско повезани са његовим настанком.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат мр Лазар Миковић у својој докторској дисертацији полази од следећих основних хипотеза:

- Претпоставља се да технике и стратегије којима ће преводац прибећи зависе од врсте књижевног садржаја који се преводи, али и од културне позадине аутора.
- Превод, како наводи Б. Хлебед не може бити апсолутно веран оригиналу по свим параметрима (семантика, прагматика, стилистика).
- Приликом превођења треба настојати да се сачува и адекватно пренесе културни идентитет аутора уколико је видљив у оригиналу.
- Код одређених мигрантских аутора транскултуралност је стављена у први план, што утиче не само на садржину дела, већ и на сам процес превођења (одабир стилских елемената и методе).

У тексту докторске дисертације, све поментуе хипотезе су детаљно разрађене кроз адекватан, логичан и научно утемељен редослед, уз подршку досадашњих сазнања и усвојених ставова из области транслатолошких и транслатолошко-културолошких студија.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација, *Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migrantenliteratur* (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности), мр Лазара Миковића има 200 компјутерски куцаних страна и подељена је у 7 самосталних поглавља.

У првом поглављу *Einführung* (Увод), стр. 1–4, дат је кратак опис предмета истраживања и постављених циљева, као и методологија целокупног истраживања.

У другом поглављу предметне докторске дисертације насловљеном *Theoretische Grundlagen* (Теоријски оквир), стр. 4–44, на синтетички и конспективан начин описан је

историјат транслатологије и превода – како у германистичкој примењеној лингвистици тако и шире – уз указивање на *терминолошки плурализам* у овој области. У овом поглављу приказане су различите, често међусобно дивергентне транслатолошке теорије и модели, и појашњен је њихов значај у различитим фазама развоја теорије и праксе превођења. Суштину наведених теорија и модела, мср Лазар Миковић посматра из перспективе утицаја различитих лингвистичких концепата на поимање превода и преводилачке делатности. У овом контексту кандидат посебно издваја *универзалистичку*, за све врсте текстова и превода важећу дефиницију Јулијане Хаус, која, заснована на приказу проблема еквиваленције, никако не подразумева истоветност, већ само „приближно једнаку вредност“ уз неизбежне разлике. У контексту различитих лингвистичких праваца који су се одразили на транслатолошка питања, кандидат у оквиру овог поглавља издваја и утицај *Лајпцишких школе*, за коју се везују различити типови еквиваленције, као што су – према Кадеу – потпуна, факултативна, апроксимативна, нулта, диверсификација, неутрализација, или према Колеру – денотативна, конотативна текстуално-нормативна, прагматична и формално-естетичка. Кандидат такође наглашава допринос тзв. *Manipulation School*, настале као одговор на нормативну науку о превођењу. Будући да су представници ове школе једино оригинал сматрали аутентичним, а превођење књижевних текстова обликом прераде (*rewriting*), њихов фокус није на оцени превода, већ на књижевним, стилским, друштвеним и општекултурним нормама које се одражавају на процес превођења.

У овом поглављу мср Лазар Миковић детаљно разматра и појам културе, његова савремена тумачења и значај у процесу превођења, аналитички приступајући проблематици и користећи нормативне, диференцијалне, естетске, инструментално-материјалне и антрополошке премисе. При томе, кандидат истиче различите аспекте културе и њихову релевантност у транслатологији, укључујући и когнитивистички приступ превођењу. У овом поглављу мср Лазар Миковић такође сагледава све аспекте културолошке компетенције преводиоца, које синтетички интерпретира као специфичан и равноправан збир лингвистичких, културолошких и истраживачких компетенција, инсистирајући на спремности преводиоца да перманентно проширује опсег свог знања и његовој способности да исто мобилише у складу са актуелним преводилачким задатком.

Ово поглавље конципирано је изразито интердисциплинарно, идентификујући не само културолошке постулате, већ и оне везане за језик у погледу језичке тј. текстуалне компетенције, која се у тексту дисертације дуално сагледава – како из перспективе изворног, у овом случају немачког језика, тако и из перспективе језика циља, што је у овом случају српски језик. Колега мср Лазар Миковић преводилачку компетенцију посматра као *динамичку појаву* јер се иста заснива на процесима усвајања знања у *варијабилној* временској секвенци. На динамички начин се у оквиру посматраног поглавља у контексту транслатолошке компетенције сагледава и културна компетенција, која без сумње игра одлучујућу улогу када је реч о превођењу мигрантске књижевности. Такође, анализом различитости у приступима наведених теоретичара, кандидат долази до закључка да, упркос терминолошким размимоилажењима и повременим неслагањима, постоје основне сличности и сагласност у поимању превођења, што без сумње омогућава превазилажење постојећих разлика.

У трећем поглављу дисертације насловљеном *Einführung in die Theorie der Migrantenliteratur (Увод у теорију мигрантске књижевности)*, стр. 47–63, кандидат мср Лазар Миковић проблематизује још увек дифузно схваћене појмове *миграција* и *мигрант*, а појам *идентитет* одређује не само дијахронијски, већ се првенствено концентрише на дубља значења овог појма. Кандидат се такође осврће на историју миграција на немачком говорном подручју, на њихове различите узроке и последице, фокусирајући се пре свега на чињеницу да одређен број страних аутора пише на нематерњем, немачком језику. У раду се анализира тенденција концептуализације хибридне, односно немачке мигрантске књижевности, у склопу које се додатно елаборира феномен *алиенитет* и *алтеритет*, *хибридизација књижевности и културе*, с намером свеобухватнијег одређења културе. У наставку овог поглавља аутор детаљније сагледава опус одабраних аутора (Станишић, Каминер и Шами), како на квантитативном тако и на квалитативном нивоу (сложеност граматичких структура, степен непознате лексице тј.

културама и реалија). Спознаја и приказ културолошких разлика специфичних за једну културну и језичку заједницу од изузетног су значаја за теорију и праксу превођења, и неопходно их је пренети на циљани језик. У докторској дисертацији се наглашава да теорија превођења треба да има довољно флексибилан основ за идентификацију, класификацију и инвентарисање ових елемената, и да на општем нивоу мора бити у стању да понуди одговарајуће, врло конкретне технике и преводилачке поступке за широк спектар реалија и културама. С друге стране, преводилачка пракса заснована на овим теоријским основама има за циљ да у конкретним ситуацијама понуди тачно решење у превођењу.

У фокусу 4. поглавља *Übersetzungsanalyse (Анализа превода)*, стр. 67-152, које представља најобимнији део докторске дисертације и уједно њену срж, појам еквиваленције у превођењу разматра се на нивоу речи, колокација и идиома уз аналитички осврт на бројне примере. Ослањајући се на методе оцењивања превода описане у уводном делу, мср Лазар Миковић првенствено дефинише критеријуме на којима се заснива анализа превода наведених дела, а потом на основу одабраних примера заснива своје квалитативно-емпиријско истраживање. Анализирани примери подељени су у пет категорија: културолошке специфичности и реалије, топоними и ознаке имена, језичке специфичности, религиозне појмови и књижевно-уметничке алузије. Своје ставове о прихватљивости или неадекватности предложених преводних решења мср Лазар Миковић детаљно објашњава уз помоћ горе наведених критеријума. Издвојени примери илуструју лексичке, компонентске и семантичке разлике између немачког и српског језика и детаљно су размотрени из перспективе опште теорије превођења, културологије и лексикологије. Овако изложен, исцрпан емпиријски део истраживања омогућио је мср Лазару Миковићу да дође до релевантних информација о степену преводилачке компетенције и њеним постојећим дефицитима, а читаоцу дисертације омогућава да лакше прати анализу наведених превода и повеже је са поставкама изложеним у теоријском делу дисертације.

Завршно, 5. поглавље дисертације под насловом *Fazit (Закључак)*, стр. 153-161, доноси закључно разматрање, које на сумарно-резултативан начин рекапитулира значај спроведеног истраживања и резултата до којих се њиме дошло, а који су првенствено из домена транслатологије, културологије и књижевности. Све почетне хипотезе од којих је мср Лазар Миковић пошао приликом истраживања, поткрепљене су анализом испитаног материјала и теоријски су уопштене.

Поглавље 6 под насловом *Literaturverzeichnis (литература)*, стр. 162-171, састоји се од 183 библиографске јединице. Избор литературе одаје високо компетентног аутора, који одлично познаје област транслатологије, али и књижевност и културу земаља немачког говорног подручја.

Докторска дисертација, *Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migranteliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)*, завршава се 7. поглављем под насловом *Korpus (Корпус)* стр. 173-200, које садржи кодирани корпус у дисертацији анализираних примера, подељених у засебне целине према горе поменутиим критеријумима.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Остварени научни резултати до којих је кандидат мср Лазар Миковић дошао током рада на дисертацији су релевантни за општу транслатолошку теорију, али и практичну анализу преводилачких достигнућа у преводима наведених дела поменутих аутора мигрантског порекла који пишу на свом нематерњем (немачком) језику, сходно чему се може закључити да ова докторска дисертација има интердисциплинарни карактер.

У теоријском делу дисертације детаљно су обрађени историјски аспекти студија превођења као научне области, при чему су ставови водећих теоретичара превођења представљени на систематичан начин са свим својим различитим гледиштима на процес превођења. Изнети проблеми и поставке сведоче не само о комплексности језика као средства комуникације, већ и о изазовима са којима се преводиоци сусрећу у настојању да што прецизније пренесу како лингвистичке, тако и културолошке тј. ванјезичке аспекте изворног у циљани текст. Културолошка компетенција се у овој докторској дисертацији не сагледава самостално, већ у корелативном и комплементарном односу са језичком компетенцијом.

Најзначајнији делови ове дисертације налазе се у 4. поглављу, у чијем фокусу је анализа одабраних примера из три савремена књижевна дела немачке мигрантске књижевности. Колега мср Лазар Миковић детаљно и документовано износи информације о томе колико су успешно делови изворног садржаја пренесени на циљани језик. Ова емпиријско-квалитативна анализа превода три савремена прозна дела на немачком језику представља значајан допринос транслатологији код нас и може бити подстицај и узор за даља истраживања, како из области превођења тако и из области књижевности. Увидом у ову докторску дисертацију, која је написана на изузетном немачком језику, може се закључити да су детаљно истражени релевантни извори из области теорије превођења, како из света тако из са наших простора, те да су изучени теоријски концепти у раду аналитично и систематично примењени.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „*Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migrantenliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)*“ аутора мср Лазара Миковића, констатовано је да утврђено подударане текста износи 7%.

Овај степен подударности последица је присуства цитата, библиографских података о коришћеној литератури, устаљених синтаксичких конструкција, лексичке репетитивности у оквиру изнетих дефиниција, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „*Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migrantenliteratur (Превођење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности)*“ кандидата мср Лазара Миковића оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за његову јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „*Übersetzen als kulturelle Praxis – unter Berücksichtigung ausgewählter Probleme der Migranteliteratur* (Преводјење као културолошка пракса, с освртом на одабране проблеме мигрантске књижевности), коју је урадио кандидат мср Лазар Миковић под менторством др Анете (Annette) Ђуровић, редовног професора за ужу научну област Германистика и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Александра Лазих Гавриловић, ванредни
професор Филолошког факултета
Универзитета у Београду
председник Комисије

2. _____
др Власта Кучиш, редовни професор
Филозофског факултета Универзитета у
Марибору
члан Комисије

3. _____
др Петра Жагар Шоштарић, ванредни
професор Филозофског факултета
Универзитета у Ријеци
члан Комисије